

ДА ПРАБЛЕМЫ ФУНКЦЫЯНАВАННЯ ДЗІЦЯЧАГА МАГІЧНАГА ФАЛЬКЛОРУ (НА МАТЭРЫЯЛЕ БЕРАСЦЕЙШЧЫНЫ)

Л.Л. Пішчык, 2 курс

Навуковы кіраўнік – І.А. Швед, д. філ. н., прафесар
Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна

Дзіцячы фальклор, як адносна новая праблема для фалькларыстыкі, што пачала даследавацца недзе ў 20-я гг. XX ст., зараз усё больш прыцягвае ўвагу даследчыкаў.

Такую з’яву, як дзіцячы фальклор, несумненна можна назваць феноменам, у якім адлюстраваны светапогляд і светаўспрыманне і дзяцей, і дарослых. Дзіцячы фальклор мае ўласную сацыяльную, узроставаю спецыфіку, жанравыя і рэгіянальныя адметнасці. Аб’ектам даследавання ў гэтым артыкуле з’яўляецца ўласна дзіцячы фальклор, у прыватнасці такі яго раздзел, як “магічныя” жанры. Характарыстыка і аналіз названых жанраў дзіцячага фальклору здзейснена на базе сабраных мною твораў у вёсцы Кавярдзякі Брэсцкага раёна і ў горадзе Брэсце ў 2008 – 2009 гг. Хоць “магічны” фальклор, як раздзел беларускай духоўнай дзіцячай творчасці, і раней карыстаўся вялікай папулярнасцю сярод дзяцей, ён да сённяшняга часу не быў прадметам спецыяльнага навуковага даследавання. Да гэтага пласту дзіцячага фальклору адносяцца ўсе творы, прамаўленне якіх суправаджаецца абавязковым выкананнем адпаведнага дзеяння [1, с. 218]. Самым выразным прыкладам такіх твораў могуць быць “магічныя выкліканні”, у прыватнасці Пікавай Дамы: *“Вызывать Пикавую Даму нужна в 12 часов, ночью, в тёмном углу. Ставица большое зеркало в сам угол. На зеркале рисуется красной помадой замок с тремя башнями с длинными ступеньками. Потом гаварица три раза:– Пикавая Дама паявись. Ну и потом должны слышица её шаги са ступенек, паявица фигура в виде Пикавай Дамы, каторая нарисована на игральных картах. Нельзя, чтобы Пикавая Дама долга аставалась, кагда её вызвали, патаму што, расказывали, што она можэт задушить или сделать што-нибудь неприятное, плохое. Штобы дама прапала, нужна стиреть замок и быстра включить свет”* (зап. ад Шарко С.Ю. 1992 г.н., в. Кавярдзякі Брэсцкага р-на). У аснову вобраза Пікавай Дамы пакладзены фальклорны і літаратурны прататып. Але таксама гэты персанаж можа мець сувязі з традыцыйнымі дзявочымі варожбамі, як правіла ў большасці выпадкаў, звязаных з лустэркамі, пры дапамозе якіх намагаліся ўстанавіць кантакты з прадстаўнікамі іншасвету. У “магічных выкліканнях” пашыраны таксама вобразы, звязаныя з народнай дэманалогіяй. Напрыклад, Русалка: *“Делаеця всё в 12 часов ночи. Кругом должно быть темно. Желательна на большом зеркале нарисовать море в виде волн синими красками. Дальше ставица возле зеркала тазик с водой. На край тазика вешаюца бусы, желательна жемчужные, круглые. Потом атходиш на растояние ат тазика. И вскоре должна паявица Русалка. Она должна примерить бусы, каторые висят на тазике, сняв при этом свои. Потом нужна включить свет. Русалка должна аставить свои бусы”* (зап. ад Шарко С.Ю. 1992 г.н., в. Кавярдзякі Брэсцкага р-на). Як відаць з прыведзеных прыкладаў, акты “магічных выкліканняў” заснаваны на вербальных і акцыянальных кодах, акрамя таго могуць суправаджацца пэўнымі забаронамі і прадпісаннямі. Апошнім часам папулярным з’яўляецца запазычванне вобразаў “магічных выкліканняў” з неславянскіх культур. Такія персанажы часта надзяляюцца выразнымі дэманічнымі рысамі, негатыўна асэнсоўваюцца, выяўляюцца як агрэсіўна настроеныя, небяспечныя ў адносінах да чалавека мерцвякі. Гэта назіраем у абрадзе “магічнага выклікання” Крававай Мэры: *“Нужна ночью прийти в ванну, стать перед зеркалом и сказать три раза– Крававая Мэри, паявись. После этава паявица фигура девушки в белой сарочке с перерезанным горлом. Крававая Мэри всегда убивает тех, кто её вызывает. Избавица ат неё можна, сразу жэ разбив зеркала, из каторава ана паявилась. Но разбивать зеркала нужна, кагда Крававая Мэри будет там”* (зап. ад Шарко С.Ю. 1992 г.н., в. Кавярдзякі Брэсцкага р-на). Варта заўважыць, што асноўнай ідэяй “магічных выкліканняў” з’яўляецца ўстанаўленне кантакту з іншасветнай істотай, якая можа з’яўляцца толькі ў пэўных месцах, названых часцей за ўсё “цёмнымі”. Не менш важнымі ў аповедах пра “магічныя выкліканні” з’яўляюцца доказы існавання выкліканых істот: *“Кагда мы вызывали Сладкава Гнома, то лажыли чипсы. Самаво Гнома мы не видели, а чипсы реально были пакусаны и была их меньше, чем мы лажыли”* (зап. ад Шарко М.Ю. 1994 г.н., в. Кавярдзякі Брэсцкага р-на) альбо:

“Адна дэвачка в бальницэ вызывала Губки и у неё толька из Губак Orbit паявился” (зап. ад Губенка Д.У. 2000 г.н., в. Кавярдзякі Брэсцкага р-на). Значнае месца сярод жанраў дзіцячага “магічнага” фальклору займаюць заклічкі да розных сіл прыроды, мэтай якіх з’яўляецца “магічнае” дамаўленне з прыроднымі з’явамі: *“Дождик, дождик крапани – // Бабу с поля прагани //”* (самазапіс). Да такіх архаічных заклічак, якія дажылі да сённяшняга часу прымыкаюць прыгаворы – звароты дзяцей да жывёл. Гэта могуць быць гукапераймальныя прадстаўнікоў жывёльнага свету, гульнёвыя звароты да жывёл з пэўнай мэтай [1, с. 216]: *“Улитка, улитка, высунь рошки // Дам я тебе золотые сапожки //”*; *“Божья каровка, лети на небка: // Там твои детки кушают конфетки. // Всем на одной, а тебе – ни одной //”* (предполагается, что насекомое должно улететь)” (зап. ад Пішчык М.Л. 2000 г.н., в. Кавярдзякі Брэсцкага р-на). У падобных творах можа змяшчацца прыгавор на ўдачу, як у прыгаворы пры вырыванні зубу: *“Мышка, мышка, на тебе зубик прастой, // А ты дай мне золотой //”* (самазапіс). Праведзенае даследаванне паказала, што “магічны” пласт дзіцячай творчасці ўяўляе сабой, з аднаго боку – актуалізацыю старажытных архетыпаў, захаванню якіх садзейнічае сам дзіцячы фальклор, а з другога боку – адкрытую, дынамічную і ўспрымальную да зрухаў сістэму, здатную да самаарэгуляцыі і самаарганізацыі пад уздзеяннем знешніх фактараў: “магічны фальклор” запазычвае і пераапрацоўвае новыя рэаліі як айчынай, так і замежнай культуры. Асабліва яскрава гэта можна назіраць праз сувязь “магічнага фальклору” з літаратурай і кінамастацтвам.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Детский фольклор: итоги и перспективы изучения. Первый Всероссийский конгресс фольклористов. Сборник докладов. Том 1. А.Ф.Белоусов, В.В.Головин, Е.В.Кулешов, М.Л.Лурье – М., Государственный республиканский центр русского фольклора, 2005. С.212-231.
2. Современная фольклорная проза детей. Гречина О.Н., Осорина М.В. С. 76.